

TÜRKÇE QARMAN KELİMESİ HAKKINDA

Hasan Eren

W. Radloff'a göre, Türkçe 'cep' mânasına gelen *qarman* kelimesinin bugün yalnız Altay Türkleri arasında kullanıldığı anlaşılıyor: Alt., Tel. *qarman* 'die Tasche', Kız. *qalmar*, *qanmar* 'die Tasche'.

Radloff, büyük lûgatinde, *qarman* (~ *qalmar*, *qanmar*) kelimesinin Rusça 'cep' mânasına gelen *karman* kelimesinden çıktığını ileri sürmüştü de, birçok bakımlardan aldanmıştır; zira M. Räsänen'in *Türkische Nomina instrumenti auf -man (-män) und Entsprechungen in den slavischen Sprachen (Annales Academiae Scientiarum Fennicae, XXVII, 273-276)* adlı yazısından anlaşılacağı gibi, *qarman* kelimesi Türk dilleri ile izah edilebilir. Türkçe *çekmen* (< *çek-*), *dolaman* (< *dola-*), *sokman* (< *sok-*) gibi birtakım kelimelere dayanan Räsänen, bu yazısında, *qalmar* ve *qanmar* şekillerinin izahına girişmemiştir.

L. Ligeti, 1935 te neşrettiği bir yazısında (*Magyar Nyelv, XXXI, 283*) *qarman* kelimesinin Türkçe *qar-* 'eindringen, einmischen' kelimesiyle alâkadar olduğunu kabul etmiş, fakat Räsänen gibi, o da *qalmar* ve *qanmar* şekillerinin izahına karışmamıştır.

İşte biz bu küçük yazımızda, *qalmar* ve *qanmar* kelimelerini şekil bakımından aydınlatmağa çalışacağız.

Bizce, Türkçe *qarman* kelimesinin *qalmar* şekli eski bir **qarmal* şeklinden çıkmıştır. *Qarman* kelimesi ile *qalmar* şekli arasında bir köprü teşkil eden **qarmal* kelimesi, basit bir dissimilatio ile izah edilebilir: *qarman* > **qarmal*.

Bu değişmeyi desteklemek için, Türkçe *armağan* 'hediye' kelimesinin Kırım Türkleri arasında *armağal* (Radloff) şeklinde kullanıldığını söyleyelim. Bunun gibi, *maymun* kelimesi de Kırgızlar ve Kazan Türkleri arasında *maymul* (a. y.) şeklinde kullanılır. Sonra, *kurban* kelimesi de Kırgızlar arasında *qurmal* (< *qurman*) şekline girmiştir. Bundan başka, Televütçe *sımın* 'der Symyn, eine Abteilung Soldaten' (a. y.) (< Moğ. *sumun*) kelimesi de Sağaylar arasında *sımul* 'das Geschlecht, die Nachkommenschaft, die Horde' (a. y.) şeklini almıştır...

Qarmal > *qalmar* değişmesine gelince, bu hâdise basit bir metathesisten başka bir şey olamaz.

Yalnız, *qarman* > **qarmal* > *qalmar* değişmesi, Kızıllar arasında kullanılan *qanmar* şeklini izah edemez. Benim fikrime göre, *qanmar* şekli doğrudan doğruya *qarman* şeklinden çıkmıştır. **Qarmal* > *qalmar* değişmesi gibi, *qarman* > *qanmar* değişmesi de metathesis ile izah edilebilir. Bu bakımdan güzel bir misal olarak Türkçe *ındır* kelimesini zikredebiliriz. 'Harman' mânasına gelen bu kelime, Radloff'a göre, Tobol Türkleri arasında *ırtın* (~ *irtin*) şeklini almıştır. Bu kelime Şorlar arasında da *ürtün* (Radloff) şeklinde kullanılır.

Bu duruma göre, Türkçe *qarman* kelimesinin tarihi:

> **qarmal* > *qalmar*

qarman

> *qanmar*

şeklinde hulâsa edilebilir.